

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕХНОПАРКОВОЇ ІННОВАЦІЙ- НОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Сергій Ревуцький,
*завідувач сектором використання та передачі прав
інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної
власності АПРН України*

В організації й розвитку інноваційних процесів велику роль відіграє інноваційна інфраструктура. У розвинених країнах світу її розвитку приділяється особлива увага, оскільки інноваційна структура забезпечує прискорення трансферу знань і високих технологій, дозволяє понизити структурне безробіття і сприяє підвищенню зайнятості населення, що має важливе значення в період світової економічної кризи.

З різноманітних форм інноваційної інфраструктури для розвитку світової економіки досить важливою формою є формування технопаркової інноваційної інфраструктури. Ця форма інноваційної інфраструктури успішно застосовується в високорозвинених країнах світу більше трьох десятиліть. Технопаркова інноваційна інфраструктура залежно від характеру та обсягу виконуваних нею функцій має різні види.

При цьому слід підкреслити, що в різних країнах вона відрізняється своїми особливими рисами. Тому в світовій економіці поряд із поняттям «науковий парк» виникли поняття «технологічний парк», «дослідницький центр», «технополіс» тощо [1]. Більш детально технопаркова інноваційна інфраструктура виглядає так [2]:

- технологічні парки — оптимальні організовані науково-промислові зони, де здійснюється співробітництво й обмін ідеями та інформацією між підприємствами з метою впровадження нововведень;
- наукові парки — обслуговують як нові, так і сформовані фірми, підтримують тісні зв'язки з університетами або науково-дослідними інститутами;
- конгломерати технокомплексів і наукових парків, технополіси пов'язані з перетворенням у високотехнологічні зони цілих регіонів;
- інноваційно-технологічні центри — обслуговуючі підприємства, створювані для розвитку високотехнологічних фірм.

Розглянемо формування та розвиток цих видів технопаркової інноваційної інфраструктури на прикладі Російської Федерації (РФ).

Саме в цій формі інноваційної інфраструктури здійснюється стратегія стимулювання інноваційного росту, зводяться воедино елементи промислової, регіональної та інноваційної політики, що сприяє комерціалізації науки, зростанню конкурентоспроможності інноваційної продукції на світовому ринку.

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

Слід зауважити, що формування і розвиток інноваційної інфраструктури в було закріплено у федеральному законі «Про науку та державну наукову політику» і віднесено до сумісного ведення Російської Федерації та її суб'єктів.

На федеральному рівні вирішується значна частина проблем розвитку інноваційної інфраструктури і отримує ранг пріоритетів наукової та інноваційної політики.

Суб'єкти федерації тримають цю проблему у фокусі своєї уваги. Все це сприяє тому, що створення інноваційної інфраструктури в таких регіонах розглядається як одне з найважливіших завдань державного значення.

Для Російської Федерації формування та розвиток технопаркової інноваційної інфраструктури має ту особливість, що наука в країні сконцентрована лише у декількох регіонах, яка є генератором базисних інновацій. А саме ці інновації в цілому є джерелом формування інноваційної інфраструктури.

Після розпаду СРСР в Російській Федерації історія розвитку технопаркової інноваційної інфраструктури на території колишнього СРСР починається з 1990 року.

Саме тоді в Російській Федерації була створена Асоціація науково-технологічних парків, бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів («Технопарк»). При Асоціації були створені технічна рада з інформатизації і розвитку телекомунікаційної мережі «Технопарк», експертна рада з відбору інноваційних програм і наукоємкої продукції фірм технопарків за рахунок засобів федеральних програм. Організований Центр акредитації технопарків повинен був оцінювати та підтверджувати досягну-

тий певним технопарком рівень розвитку, його здатність до активної інноваційної діяльності та можливість ефективного використання цільових кредитів, фінансової та інших форм підтримки. Асоціація «Технопарк» спільно з керівництвом технопарків в короткий строк підготувала понад 150 проектів малих інноваційних організацій у рамках федеральної програми розвитку малого і середнього підприємництва Росії [3].

Все це дало можливість у Російській Федерації розробити і реалізувати в кінці ХХ — на початку ХХІ століть програму «Створення та розвиток технологічних парків».

Технологічні парки були сформовані й розвиваються на базі промислових підприємств і науково-дослідних інститутів.

В економічну основу при формуванні технологічних парків в Російській Федерації було покладено два взаємопов'язані комплекси — інфраструктурний і виробничий у вигляді підприємств-користувачів.

Наявність цих двох комплексів принципово відрізняє інвестиційний проект створення технологічного парку від класичних виробничих проектів і традиційних інфраструктурних проектів загального призначення (транспорт, зв'язок, електропостачання тощо). Технологічний парк слід зараховувати до особливої категорії інфраструктурних проектів, пов'язаних з розвитком та експлуатацією промислової нерухомості (землі, будівель, приміщень та інших нерухомих об'єктів призначених для промислового використання).

У Російській Федерації при створенні технологічних парків підприємствам надається весь необхідний пакет інфраструктурних послуг і

зручностей (комунальні послуги, додаткові виробничі послуги), причому за цінами нижче ринкових. Експлуатація єдиних об'єктів інфраструктури дозволяє підприємствам-користувачам істотно знижувати витрати і максимізувати віддачу. Дислокуючись в технологічних парках, підприємства отримують економічні вигоди як мінімум рівнозначні тим, які вони могли б отримати при пільговому кредитуванні та інших фінансових преференціях [4].

Створення в Росії мережі технологічних парків може сприяти рішенням таких задач:

- полегшення розвитку виробничої інфраструктури і підтримка принципів нового для Росії напряму підприємницької діяльності, пов'язаного з розвитком промислової нерухомості;
- полегшення технологічної модернізації підприємств і реіндустріалізації окремих районів, а також реанімація для виробничого використання територій промислових зон (враховуючи масовий знос в країні виробничих фондів);
- організація сучасних (зокрема високотехнологічних) виробництв на базі розвитку інфраструктурних комплектів підприємств ВПК, що здійснюють конверсію;
- стимулювання припливу інвестицій в реальний сектор (завдяки сприятливому інвестиційному мікроклімату в парках);
- стимулювання розвитку малого і середнього, зокрема венчурного бізнесу в великих містах (завдяки здешевленню витрат і зниженню бар'єрів для вступу до реального сектора);
- зміцнення економічної бази середніх за розмірами міст в про-

блемних регіонах;

- поліпшення екології в великій міській агломерації (за рахунок виведення підприємств в промпарки);
- підвищення ефективності використання земельних ресурсів (в рамках планування міського розвитку);
- розвиток сектора промислової нерухомості і практики іпотечного кредитування [4, 5].

У цих умовах переваги розміщення зводяться до:

- скорочення стартових та інвестиційних витрат (завдяки оренді готових будівель і приміщень замість їх придбання), використання раніше зведених об'єктів інфраструктури й лізингу виробничого устаткування, як правило, за цінами нижчими за середньоринкові;
- скорочення поточних витрат виробництва (завдяки нижчим тарифам на комунальні послуги);
- зниження транспортних витрат (завдяки початковій налагодженості партнерських зв'язків);
- зниження ризиків і підвищення безпеки ведення підприємницької діяльності (завдяки надійності надання в парку комунальних послуг, наявності охорони);
- скорочення накладних витрат з користування допоміжними послугами (складування, контроль якості тощо) завдяки розміщенню в парку спеціалізованих фірм, що надають такі послуги [4].

При правильній організації і вдалому місцезонашуванні технологічні парки можуть стати регіональними полюсами зростання, забезпечити прямі й непрямі ефекти прискорення розвитку всього регіону. Базовий ефект сприяння економічному зро-

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

станню досягається в парках за рахунок того, що одиниця вкладень в інфраструктуру може дати тут багатократне збільшення (до 25 разів) приватних інвестицій у виробництво, а одиниця вкладень у виробництво — активізацію попиту в суміжних галузях і розвиток суміжних виробництв поза територією парку. При цьому селективний відбір інвестиційних об'єктів, здійснюваних в парку його оператором, забезпечує максимізацію інноваційної віддачі на одиницю виробничих вкладень. Як наслідок, технологічні парки стають інструментами стимулювання структурної перебудови, які позитивно впливають на швидкість і напрями техноіндустріальних зрушень.

Сприяючи появі нових підприємств, розвитку реального сектора і зростанню виробництва в межах окремих територій, технологічні парки одночасно створюють нові робочі місця. Разом це призводить до розширення бази оподаткування і, відповідно, до збільшення прибуткових статей різних рівнів.

Сьогодні Росія по суті є технопарковою державою, де діє близько 60 технопарків. Щорічно починаючи з 1990 р., у РФ створюються в середньому 8-10 технопарків. Передбачається, що в першому десятилітті XXI сторіччя в Росії буде більше 100 технопарків. У технопарках РФ створено 8 тис. робочих місць. У кожному російському технопарку розміщено 22-25 інноваційних сервісних фірм. 12-15 найбільш розвинених російських технопарків здійснюють передання своїх розробок не тільки на внутрішній ринок, але й на західний [6].

Широку популярність здобули технопарки Томська, Санкт-Петер-

бурга, Нижнього Новгорода. Аналіз складу засновників технологічних парків показує, що вони об'єднують в умовах перехідного періоду промисловий потенціал підприємств, науковий потенціал ВНЗ, наукових організацій, привертають зарубіжних партнерів, органи територіального управління, що дозволяє їм активно впливати на формування регіональної науково-технічної та економічної політики.

У межах програми створення російських технопарків проводиться навчання менеджерів в інвестиційній сфері, які зможуть досліджувати ринок інтелектуальних продуктів, створювати інноваційні структури з урахуванням потреб регіону. Так, у Санкт-Петербурзі за підтримки Міністерства науки Російської Федерації було створено промислово-технологічний парк на базі НВО «Світлана». Тут передбачається відпрацювати модель спільної діяльності великого державного наукового центру і технопарку.

Незважаючи на об'єктивні труднощі перехідного періоду, технопарки можуть створювати сприятливі умови для розвитку науково-інноваційних і технологічно-орієнтованих фірм.

Центральною ланкою технопарку є венчурний фонд, здатний акумулювати значні фінансові ресурси. За його допомогою можна забезпечити стартовий капітал фірмам, що дозволить комерціалізацію інноваційних ідей, залучення вітчизняних і зарубіжних інвесторів, засобів регіональних програм, грантів тощо.

При формуванні і розвитку технологічних парків в Російській Федерації з'являються труднощі. Середяких насамперед те, що в створенні технопарків задіяно багато учасни-

ків. З одного боку це позитивний момент, тому що є можливість зібрати багато різних ідей, з другого — проявляється негативний момент в організації технопарків, тому що необхідна домовленість всіх сторін. Це прояв бюрократичного процесу, оскільки до нього залучені муніципалітет, область, різні міністерства, відомства. Проходження всіх цих кругів — складний тривалий процес.

Слід визначити, що економічна ефективність технопарків у Росії ще низька. Низький показник ефективності діяльності технопарків пов'язаний з тим, що під час їх створення не використовувались ринкові підходи. Більшість технопарків організовували з єдиною метою — одержати додаткові бюджетні кошти під нову структуру. Водночас з боку держави не проводилось будь-якої первісної селективної політики. У результаті на сьогодні технопарки поєднують, як правило, малі підприємства, не обов'язково наукомісткі, котрі вже налагодили випуск своєї продукції, і тому свою споконвічну функцію — функцію підтримання високотехнологічного бізнесу — за рідкісним винятком, не виконують.

Вважається, що в перспективі основа інноваційного зростання в Російській Федерації повинна стати мережею територіально-виробничих утворень типу технологічних парків здатних створити ефекти на будь-якому рівні господарювання — у окремих виробників, в масштабах окремих територій, у рамках своєї економіки.

Слід також підкреслити, що в формуванні технологічних парків велике значення мають вільні економічні зони. В цьому аспекті слід відмітити, що 90 % вільних еконо-

мічних зон в світі побудовано у вигляді промпарків, де діє система пільг (митних, податково-інвестиційних) [4].

Технологічний парк слід віднести до особливої категорії інфраструктурних проектів, пов'язаних з розвитком і експлуатацією промислової нерухомості (землі, будівель, приміщень та інших об'єктів призначених для промислового використання).

У правовому відношенні курс на створення технологічних парків у Росії повинен бути забезпечений прийняттям відповідного федерального закону, тісно пов'язаного з іншими розділами федерального законодавства РФ (про землю, іпотеку, закордонні інвестиції, вільні економічні закони) [4].

У цьому аспекті слід відзначити, що у перспективі в Російській Федерації матиме місце упорядкованість процесів, тому що вони можуть стати єдиною інфраструктурою. При цьому стає логічним, що всі технопарки використовуватимуть одну систему представництва і, таким чином, виникають умови коли не кожний технопарк бере на себе збут продукції, а всі вони будуть продовжувати збут інноваційної продукції та шукати нових партнерів. Разом з тим підвищується роль держави, коли вона стимулює технопарки не тільки своїми інвестиціями в інфраструктуру, але й інноваційними замовленнями.

Другим видом технопаркової інноваційної структури в Російській Федерації є наукові парки.

Незважаючи на певні відмінності всіх структур, які називаються науковими парками, необхідно відмітити ряд характерних загальних рис:

- а) наявність університету або іншого навчального закладу, який

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

виконує роль наукового парку. Його завдання — це генерація нових перспективних ідей для комерційного використання, підготовка фахівців, у котрих зацікавлені промислові фірми або які здатні почати свою власну справу, надання кваліфікованих консультацій або проведення НДДКР за замовленням зацікавлених компаній;

- б) наявність інкубатора малого бізнесу, що дозволяє уникати спочатку великих матеріальних витрат для апробування нових інноваційних ідей.

В основі функціонування наукових парків лежать такі принципи:

- створення максимально сприятливих умов для інноваційного бізнесу, наукомісткого виробництва і, таким чином, для інноваційного прогресу;
- максимальне наближення, у тому числі й територіальне, науки, виробництва і бізнесу;
- обрання фірм, які розробляють різні види наукомісткої продукції, що дозволяють створити умови для продуктивного обміну ідеями й досвідом [2].

У цілому слід зазначити, що створення науково-технологічних парків викликане необхідністю комерціалізації результатів наукових досліджень, об'єднання їх ринком науково-технічної продукції і розвитку інноваційного бізнесу.

У Росії наукові парки, створені при університетах, фактично виконують функції технологічних «бізнес-інкубаторів», оскільки вони сприяють комерційній реалізації завершених НДДКР. Російські наукові парки надають інноваційним малим підприємствам такий спектр послуг: оренда приміщень, телефонне і теле-

факсне обслуговування, забезпечення доступу до результатів НДДКР, допомога в підготовці технічних проектів, навчання і підбір фахівців тощо.

У традиційному уявленні наукові парки є більшим, ніж бізнес-інкубатор, кооперативним комплексом як за кількістю учасників, так за масштабами фінансування і здійснення інноваційної діяльності. Вони формуються відповідно до довгострокової цільової програми взаємодії державних і приватних суб'єктів науково-технічної, інноваційної та виробничої сфер. Розміщення на території наукового парку взаємодоповнюючих виробництв дозволяє скоротити в 2-3 рази період від виникнення ідеї до її впровадження в масове виробництво [4].

У науковому парку малі інноваційні підприємства можуть отримати такі послуги: організаційні (маркетинг і реклама, організація виставок і ярмарків), освітні, видавничко-поліграфічні, фінансові (бізнес-планування і прогнозування, сприяння у пошуках джерел фінансування тощо), консультаційні (технологічний трансфер, патентування і ліцензування, бухгалтерський облік і аудит, правове забезпечення тощо), діловодство, оренда комп'ютерів і оргтехніки, охорона. Так, основними видами діяльності інноваційних підприємств, що входять до складу наукового парку МДУ (Московського державного університету), є комерційні проекти з промислової реалізації інновацій в галузях біотехнології, мікроелектроніки, оптичної і лазерної технологій.

Вищим видом паркової інфраструктури є технополіси. Це найбільше паркове об'єднання. Технополіси звичайно виникають там, де

переплітається діяльність сусідів-технопарків.

При цьому характерною відмінністю технополісів від технопарків є його науково-дослідний комплекс. Це мозковий центр галузей, які розвиваються в цьому технополісі. Тут готуються радикальні прориви в технології на базі фундаментальних наукових досліджень міжгалузевого характеру, які визначають перспективи розміщених в ньому виробництв.

Метою організації технополісів є створення умов для того, щоб полегшити та зміцнити взаємодію науково-дослідного і промислового секторів, комерціалізацію результатів наукових досліджень з промисловими компаніями.

Дуже важливою особливістю технополісів є те, що тут спрощується доступ до документів і технологій, вільно рухається «ноу-хау». У технополісах широко практикується участь наукових організацій у витратах і прибутках промислових компаній, отриманих від реалізації інноваційної продукції.

У технополісах створюються сприятливі умови для життєдіяльності населення на периферійних територіях і розвитку інфраструктури, необхідних для стимулювання економічного розвитку й сприяння реструктуризації економіки на основі економічної ефективності, екологічної безпеки, соціального комфорту й інтенсифікації освоєння власних ресурсів.

У технополісі тісно поєднуються наука, техніка й підприємництво, звичайно підключається академічна та університетська наука і устанавлюється взаємодія з регіональними та центральними органами влади. Стрижень технополіса — це науково-дослідний комплекс.

Технополіс — важливий елемент сучасної ринкової системи, організаційна форма зрощування фірм, інноваційних компаній, вищих навчальних закладів, консультаційних підприємств, підприємств сфери послуг, підрозділів державних і муніципальних адміністративних органів у єдиний механізм.

У технополісах формується правове середовище для діяльності ризикових підприємств, відповідна матеріальна база, що дозволяє відбирати на конкурентній основі проекти для створення нової техніки і технологій, готувати кадри, орієнтовані на підприємницьку діяльність і нові технології, проводити прикладні дослідження на сучасному рівні, коригувати інноваційні технології і процеси для їх промислового освоєння, створювати підприємницькі структури і концентрувати наукові кадри на різних інноваційних напрямках.

Як наслідок, створюється всебічно підготовлене до інноваційних процесів середовище для реалізації нових ідей у вигляді товарів і послуг, необхідних суб'єктам виробничо-господарської діяльності і конкурентоспроможних на світовому ринку.

Формування технополісу здійснюється на економічній основі в умовах рівноправного партнерства всіх ланок, що входять до його складу (НДІ, ВНЗ, виробництво). Кожен із партнерів може отримувати максимум переваг від такої інтеграції [2].

Таким чином, технополісна концепція, орієнтована на інноваційну модель розвитку, дозволить у сучасних умовах зберегти вітчизняне виробництво, модернізувати його, підвищивши до конкурентоспроможного рівня, і створити умови для

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

поліпшення соціально-економічного стану національної економіки.

У структуру технополісу можуть входити як один з його блоків різні види технопарків.

Відзначаючи важливість контактів з дослідницькими організаціями для технополісів, варто особливо підкреслити, що при їх організації провідною тенденцією є не відкриття нових дослідницьких інститутів й інших наукових установ, а використання потенціалу вже існуючих університетів, лабораторій тощо, коригування напрямів їхньої дослідницької діяльності, створення на їх основі тимчасових наукових колективів для розв'язання конкретних завдань, пов'язаних із розробленням наукомістких технологій і нової продукції, здійснення інформаційного обміну тощо.

Поняття «технополіс» в сучасному розумінні відноситься звичайно до цілого регіону чи до місцевого населення в цілому.

У Російській Федерації створення технополісів має ту особливість, що ядром їхньої більшості є будівництво наукових містечок («наукоградів»).

«Наукогради» найчастіше — це закриті міста, державні наукові центри. Російські «наукогради» — це міста науки і високих технологій [7].

Крім крупних наукових центрів Росії, що мають багатий науковий потенціал з великою кількістю висококваліфікованих фахівців, технополіси можуть створюватися й на базі колишніх закритих міст ВПК. Це полегшує процес конверсії та проблему зайнятості фахівців, що особливо важливо сьогодні, коли перед Росією постає завдання відродження ВПК. Необхідно додати цьому процесу сучасного характеру, провести ве-

личезну роботу з його реструктуризації та високотехнологічної конверсії ряду галузей і підприємств ВПК.

Вирішення зазначених проблем пов'язано ще з однією характерною рисою сучасної російської економіки. Це — відродження «закритих» міст, які були повністю орієнтовані на ВПК країни. Створення в них технополісів було б оптимальним вирішенням «вбудовування» їх у сучасну економіку Росії, додало б їм нового високотехнологічного імпульсу розвитку.

Будівництво таких міст було важливою особливістю створення ВПК у Росії. Такі відомі міста, як Жуковський, Обнинськ, Протвино, Дубна, Кремлев (Арзамас-16), Красноярськ-26 та інші, будувалися навколо великого оборонного підприємства або науково-дослідного інституту, що спеціалізувався в найбільш передових військово-технічних напрямках (ядерна фізика та атомна промисловість, авіаційна й ракетно-космічна техніка, високотемпературна надпровідність і мікробіологія). Ці підприємства та НДІ мали дуже високі науковий і технологічний рівні, які й сьогодні у ряді випадків (наприклад технології збагачення урану) перевищують світовий рівень. Саме ці «закриті» міста науково-виробничого профілю мають найбільш реальні можливості для формування територіальних центрів («полюсів») зростання, центрів структурної динаміки.

Статус «закритих» міст був закріплений у 1992 р. Законом РФ «Про закриті адміністративно-територіальні утворення» (ЗАТУ). Закон надав цим містам цілий ряд пільг, найважливіша з яких — можливість залишити (у межах затверджених нормативів) у бюджеті міста зібрані

на його території податки. Разом з тим, пільги не вирішують проблеми «закритих» міст.

По-перше, пільги не поширюються на містоутворюючі підприємства — основні джерела податкових надходжень.

По-друге, пільги не були спрямовані на стимулювання розвитку економіки «закритих» міст, а мали загальний характер. Оскільки, надпланові доходи бюджету можуть бути закладені в нормативи бюджету забезпеченості наступного року, а зростання планових доходів зменшує бюджетні дотації, то основною метою наданих «закритим» містам пільг стало поповнення бюджетів цих муніципальних утворень. Цієї мети було досягнуто, але ціною набагато більш значущих втрат федерального бюджету.

Віддавши всі податки в розпорядження місцевої влади, федеральний уряд повністю усунувся від контролю над ситуацією. Якби з боку федеральних органів влади здійснювалось постійне спостереження та контроль над наданням пільг у «закритих» містах, вдалося б уникнути бюджетних втрат і відпрацювати механізм податкового стимулювання наукової та інноваційної діяльності не тільки в рамках одного міста, але й у масштабах усєї держави [8, 9].

Крім того, у російській економіці «полюсами зростання» були «академмістечка». Сьогодні в Росії діє понад 50 академмістечок (Томський, Санкт-Петербурзький, Новосибірський, Зеленоградський, МДУ тощо). У них працює більше 900 малих інноваційних і понад 150 обслуговуючих підприємств. Найвідомішим технополісом у РФ є Новосибірське академмістечко. Нині у Росії налічується понад 70 технополісів.

У міру стабілізації економіки розвиток російських технополісів повинен сприяти активізації національного економічного та інноваційного потенціалу і структурному перетворенню всього соціально-економічного простору Росії. Технополіси, у формуванні яких беруть участь найбільш розвинені структури й елементи, об'єднують і комбінують вже існуючі елементи, активізуючи і підсилюючи одночасно процес розвитку. Виникнення технополісів (поряд з іншими формами і процесами) несе в собі посилення тенденцій до децентралізації і монополізації, підриву панування жорстких ієрархічних структур, самоорганізації суспільства (окремих його частин) на нових, демократичних началах.

Технопаркові структури створюють великі можливості для доведення до практичного використання наукових розробок і виведення готової продукції як на внутрішній, так і на зовнішній ринки.

Основна частка доходів «наукоградів» повинна формуватися за рахунок створення ніш на ринках інновацій та інформаційних технологій. Адміністрації «наукоградів» доцільно було б на ініціативній основі формувати інституційні механізми і організаційні структури з підтримки інноваційного бізнесу та розвитку інноваційного ринку.

За умов глобального дефіциту бюджетів усіх рівнів пошук і формування ефективних принципів і моделей державної регіональної політики відіграє, виключно, важливу роль для Росії. Політика створення технопаркових структур направлена на забезпечення самостійного соціально-економічного розвитку регіонів на основі використання їх внутрішнього потенціалу і поєднання ін-

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

тересів регіону та центру. Програми технокополісів — це новий метод федерально-регіонального розвитку. Нові способи організації розвитку надалі можуть тиражуватися на всі стратегічні регіони і міста Росії.

Ще одним видом технопаркової інноваційної інфраструктури в Російській Федерації є інноваційно-технологічні та інвестиційно-інноваційні центри.

Створення таких центрів в РФ почалось у 1992 році, коли за ініціативою Міністерства науки і технологій Російської Федерації в рамках міжвідомчої програми з активізації інноваційної діяльності в науково-технологічній сфері було розпочато створення восьми інноваційно-технологічних центрів (ІТЦ): три — в Москві, два — в Санкт-Петербурзі; по одному — в Новосибірську, Казані і Єкатеринбурзі. Для створення ІТЦ були залучені кошти різних структур на федеральному рівні і суб'єктів Федерації, включаючи Міністерство науки і технологій Росії, Міністерство освіти Росії, Фонду сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технічній сфері, регіональних органів влади [1].

З розвитком технологічних центрів створюються центри передачі технологій в регіонах за ініціативою місцевих органів управління, учених, підприємців, регіональних відділень Торговельно-промислової палати, різного роду асоціацій типу бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, центрів сприяння технологіям і інноваціям. Одночасно федеральні органи влади, розуміючи важливість цієї проблеми, недостатність коштів і досвіду в регіонах, беруть значну частину роботи в цій галузі на себе, створюючи мережу таких фондів, яким відводиться роль опорних

пунктів у формуванні інноваційно-технологічної інфраструктури Росії.

У 1998 році створення інноваційних центрів було розширено за рахунок нових регіонів, що мають високий науково технічний потенціал на Уралі (Єкатеринбург), Далекому Сході (Хабаровськ), у Сибіру (Іркутськ, Новосибірськ, Томськ), Європейській частині Росії (Москві, Московській області, Санкт-Петербурзі, Самарі, Нижньому Новгороді та у ряді інших міст). На стартовому етапі (перші 1-2 роки) цим структурам надавалася фінансова підтримка на паритетному принципі з федерального і місцевого бюджетів, після чого структури були переведені в режим саморозвитку [3].

З метою використання міжнародного досвіду в цій галузі та залучення коштів міжнародних фондів для вирішення цієї проблеми у 1997 р. почалася реалізація спільного проекту Міністерства науки і технологій Російської Федерації, Європейського Союзу (ЄС/TACIS) та Адміністрації чотирьох регіонів Росії. Проект був направлений на створення інвестиційно-інноваційних центрів в чотирьох регіонах Росії: Зеленограді, Томську, Самарі, Новосибірську. Такого роду центри формувалися із залученням фахівців академічних, галузевих інститутів, ВНЗ, крупних промислових організацій, фінансово-промислових корпорацій. Інвестиційно-інноваційні центри сприяють формуванню горизонтальних зв'язків між промисловістю, наукою, вищою школою, сектором малого бізнесу та вертикальних: зв'язків з обласними адміністраціями і федеральним рівнем.

Створення інвестиційно-інноваційних центрів на паритетній основі Міністерства науки і технологій, ад-

міністраціями регіонів за підтримки ЄС/TACIS.

Основними завданнями інвестиційно-інноваційних центрів є: організаційний супровід інноваційного процесу, надання суб'єктам інноваційної діяльності юридичних, інформаційних, консалтингових послуг, що сприяють просуванню наукоємної продукції на внутрішні і зарубіжні ринки; консалтингові послуги в галузі вибору стратегії маркетингу, сертифікації продукції, патентування, охорони інтелектуальної власності, вибору шляхів трансферу технологій і продажу ліцензій; організації корпоративних зв'язків організацій за інтересами; інформаційних послуг з пошуку потенційних стратегічних партнерів та інвесторів, а також проведення рекламних кампаній; створення баз даних із наукового та інноваційного потенціалу регіону; підготовка кадрів — менеджерів програм за наукоємними технологіями; технологічний аудит організацій науково-технічної сфери.

Як показує досвід, межа між окремими видами інноваційних інфраструктур розмита і змішані форми зустрічаються на практиці частіше, ніж чисті. Так, у Російській Федерації поряд з інвестиційно-інноваційними центрами успішно розвиваються інноваційно-технологічні центри (ІТЦ). У Росії до кінця ХХ століття вже було більше 40 інноваційно-технологічних центрів, до яких входило 80 інноваційних фірм і більше 150 сервісних підприємств [2]. Функціонують Асоціація наукових технологічних парків і інкубаторів бізнесу, Союз інноваційних підприємств, Союз незалежних інжинірингових організацій (фірм), Асоціація управління проектами,

Російський інноваційний союз, Асоціація підтримки малих інноваційних підприємств, технологічних центрів і технополісів, що сприяють освоєнню і реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках конкурентоздатної продукції та технологій на базі інновацій. Вісімнадцять ІТЦ створено за фінансової підтримки Міннауки, Міносвіти, Фонду сприяння розвитку малих форм підприємств в науково-технічній сфері. В ІТЦ розміщуються фірми, що займаються розробкою, освоєнням і виробництвом наукоємкої продукції в різних галузях діяльності. Вирішено почати створення інноваційно-промислових комплексів для розгортання повномасштабного випуску конкурентоздатної продукції, яка випускається в невеликих обсягах малими підприємствами. Нині функціонують три ІПК: «Інформаційні технології» (в МДУ), «МІЗТ» і «Світлана».

Процес створення технологічних центрів триває і вже зараз у Російській Федерації в 11 регіонах створено і діють 52 інноваційно-технологічних центри, в яких працюють більше ніж тисяча різних малих науко-технологічних підприємств і фірм, що використовують інфраструктуру інформаційно-технологічних центрів (ІТЦ) для свого розвитку.

Найбільшу популярність серед них здобули: інформаційно-технологічний центр Московського енергетичного інституту, Центр інформаційних технологій Наукового парку МДУ ім. М. Ломоносова і Центр інформаційних технологій Санкт-Петербурга.

Центр інформаційних технологій МДУ був відкритий у січні 1999 р. Тут може одночасно розміщуватися до 50 малих фірм. Загальна кіль-

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

кість працівників, які беруть участь в діяльності центру, вже перевищило 2500. Завдання ЦІТ — надавати широкий спектр комерційних послуг технічного і консультаційного характеру (здавання в оренду приміщень, забезпечення каналами зв'язку, допомога в складанні бізнес-планів, сприяння в залученні фінансових ресурсів, допомога в організації виставок, установлення контактів тощо). Центр інформаційних технологій МДУ удостоєний сертифіката ЮНІДО. Приблизно 70 % всіх співробітників центру пов'язані з роботами в галузі програмного забезпечення і розвитку Інтернет-технологій. Зокрема, тут представлена компанія «Стек», відома розробкою однієї з найпоширеніших в Росії інформаційно-пошукових систем — Rambler. Поряд з інформаційними технологіями також ведуться роботи в галузі лазерної медицини і медичної діагностики, біотехнології, екології та інших наукоємних напрямів. Інноваційний технологічний центр інформаційних технологій у Санкт-Петербурзі був утворений на базі Інституту інформатики Російської академії наук і Центру міжнародної співпраці і галузевого інституту «Електростандарт». Серед основних функцій цього ІТЦ — організація виставок і передача нових технологій із держсектора промисловим компаніям. На основних площах ІТЦ (5000 м²) одночасно може розміститися до 25 компаній [8, 9]. Більше 10 років на території Російської Федерації діє Міжнародний науково-технічний центр. За цей час ним надана фінансова підтримка понад 1800 науково-технічним проектам на суму близько \$ 500 млн. Іноземні юристи і фахівці в галузі комерціалізації створили

в Центрі інфраструктуру для комерціалізації.

Організація «економіко-технологічного прориву» одночасно з «соціально-культурним проривом» створює нові форми життєдіяльності і стійкого розвитку Росії. Створення мережі технопаркових структур повинне істотно активізувати розвиток периферійних територій. Ця стратегія дозволить зберегти унікальний людський, природний, ресурсний потенціал, стабілізувати на першому етапі соціально-економічну ситуацію, створити основу для розвитку регіонів Росії.

Необхідно створювати територіальні центри («полюси») зростання, центри структурної динаміки, які повинні забезпечити стабільний розвиток регіонів Росії. Йдеться про формування в найменш розвинених районах Росії спільними зусиллями держави, місцевих органів влади, приватного сектора та інвесторів технопаркових структур. У основі політики Російської Федерації щодо розвитку науки і техніки до 2010 р. поставлено завдання щодо створення національної інноваційної системи. Саме технопаркові структури є найбільш перспективними центрами інноваційної діяльності і саме вони повинні стати базою та виконати ряд найважливіших функцій з формування НІС. Для цього необхідним є розвиток інноваційної сфери цих утворень. Створення структуруючої мережі технопаркових структур це не лише створення «зон випереджаючого розвитку», а також — один із базових елементів концепції «Випереджаючого розвитку інноваційного типу Росії в цілому». Ця концепція передбачає своєрідну форму інтеграції геополітики, науки високіх технологій і економіки. Реаліза-

ція програми «Технополіс» дозволить зберегти і розвинути науковий, культурний та інженерний потенціал, забезпечити більш повну зайнятість населення, ефективно залучати іноземні інвестиції в розвиток передових галузей промисловості і, як результат, побудувати в Росії сучасну інфраструктуру інноваційного типу.

Таким чином, вивчення досвіду формування та розвитку різних видів технопаркової інноваційної ін-

фраструктури в Російській Федерації необхідно використати при створенні таких же видів інноваційної інфраструктури в умовах розвитку української економіки, оскільки цей процес в Україні і Росії має своє продовження і схожі основні риси технопаркової інноваційної інфраструктури. ♦

Список використаних джерел:

1. *Технологічні парки: світовий та український досвід / За ред. Д. В. Табачника — К. : ТПІЗ, 1994.*
2. *Степанов О. П. Інноваційний бізнес : кредитно-модульна система : навч. посібник / О. П. Степанов, Н. П. Гончарова, Г. О. Андрощук. — К. : Книжкове вид-во НАУ, 2007.*
3. *Морозов Ю. П. Инновационный менеджмент : учеб. пособие для вузов / Ю. П. Морозов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000.*
4. *Кокурин Д. И. Инновационная деятельность / Д. И. Кокурин. — М. : Экзамен, 2001.*
5. *Смородинская Н. В. Формирование точек и полюсов роста — новый взгляд / Н. В. Смородинская // В кн.: Круглый стол «Перспективы социально-ориентированного научно-технологического древа России в XXI век». — 21 декабря 1998 г. — М., 1998.*
6. *Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. — М.: «Бизнес-школа» «Интел-Синтез», 2000.*
7. *Постановление Правительства Российской Федерации от 18 июня 1999 г. № 651 «О формировании федеральных центров науки и высоких технологий», Федеральный закон «О статусе наукограда».*
8. *Макаров В. Б. Роль спеціалізованих торговельних структур в комерціалізації високих технологій і просуванні на ринок наукоємкої продукції / М.: Матеріали конференції четвертого міжнародного форуму «Високі технології XXI століття».*
9. *Фомічев Ю. П. Державна політика в області правової охорони, захисту, управління і комерціалізації інтелектуальної власності / М.: Матеріали конференції четвертого міжнародного форуму «Високі технології XXI століття».*